

**PROGRAM RADA
SA FINANSIJSKIM PLANOM
"MOŽURA" d.o.o. BAR
ZA 2023. GODINU**

Bar, decembar 2023. godine

S A D R Ž A J

I OSNOVE ZA IZRADU PLANA I PROGRAMA RADA	3
II UVOD I STRATEŠKI PRAVCI UPRAVLJANJA OTPADOM	3
III OPŠTI PODACI O DEPONIJI	5
IV PLAN BUDUĆIH PRAVACA RAZVOJA SANITARNE DEPONIJE MOŽURA	10
V OPERATIVNI PLAN RADA	22
VI OPERATIVNI PROGRAM POSLOVANJA ZA 2023. GODINU	23
VII RESURSI "MOŽURA" DOO – MATERIJALNO TEHNIČKA OPREMLJENOST	24
VIII FINANSIJSKI PLAN	27
IX PRAVCI BUDUĆIH DJELOVANJA - MISIJA, VIZIJA I CILJEVI	29
X ZAKLJUČAK	32

Prilog:

Odluka Skupštine Društva

I OSNOVE ZA IZRADU PLANA I PROGRAMA RADA

Plan rada "Možura" DOO predstavlja osnovni radni dokument za realizaciju aktivnosti preduzeća u 2023. godini.

Sačinjavajući plan rada, vodilo se računa o usklađenosti sa zakonskim normama i pozitivnim propisima o načinima uspješnog poslovanja preduzeća. Planom rada su obuhvaćene sve sfere djelovanja za narednu poslovnu godinu. Poseban akcenat je stavljen na realizaciju razvojnih projekata koji za cilj imaju uspostavljanje osnova za bolje i uspješnije poslovanje u naredim godinama rada deponije, u skladu sa direktivama i zakonima o zaštiti životne sredine.

II UVOD I STRATEŠKI PRAVCI UPRAVLJANJA OTPADOM

Društvo "Možura" DOO Bar registrovano je u Centralnom Registru Privrednog Suda Crne Gore dana 04.11.2008. godine, pod brojem 5-0502603/005 a osnovna djelatnost Društva je:

- 3900 Čišćenje životne sredine i druge aktivnosti u vezi sa upravljanjem otpadom, uključujući upravljanje i rad sanitarnom deponijom (pretežna djelatnost);
- 37100 Reciklaža metalnih otpadaka i ostataka;
- 37200 Reciklaža nemetalnih otpadaka i ostataka;
- 74300 Tehničko ispitivanje i analiza potencijalnih zagađenja otpadom i mjerjenje čistoće vazduha, vode i sl.

Sanitarna deponija Možura je izgrađena potpuno u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i direktivom EU br. 99/31/EZ, 06/12EZ, 08/98EZ

Usvajanjem Zakona o upravljanju otpadom, Crna Gora se opredjelila da poslove sakupljanja, privremenog skladištenja, prevoza, obrade i odlaganja organizuje uz poštovanje principa:

- ***održivog razvoja***, kojim se obezbeđuje efikasnije korišćenje resursa, smanjenje količine otpada i postupanje sa otpadom na način kojim se doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja;
- ***blizine i regionalnog upravljanja otpadom***, radi obrade otpada što je moguće bliže mjestu nastajanja u skladu sa ekonomskom opravdanošću izbora lokacije, dok se regionalno upravljanje otpadom obezbeđuje razvojem i primjenom regionalnih strateških planova zasnovanih na nacionalnoj politici;
- ***predostrožnosti***, odnosno preventivnog djelovanja, preuzimanjem mjera za sprečavanje negativnih uticaja na životnu sredinu i zdravlje ljudi i u slučaju nepostojanja naučnih i stručnih podataka;

- "**zagadivač plaća**", prema kojem proizvođač otpada snosi troškove upravljanja otpadom i preventivnog djelovanja i troškove sanacionih mjera, zbog negativnih uticaja na životnu sredinu i zdravlje ljudi;
- **hijerarhije**, kojim se obezbeđuje poštovanje redoslijeda prioriteta u sprečavanju nastanka otpada i upravljanju otpadom i to:
 - sprečavanje;
 - priprema za ponovnu upotrebu;
 - recikliranje;
 - drugi načini prerade, i
 - zbrinjavanje otpada.

Otpad je svaka materija ili predmet koji imalac odbacuje, namjerava ili mora odbaciti.

Zavisno o svojstvima otpada, otpad se može podjeliti na:

- *Opasni* – svaki otpad koji sadrži materije, koje imaju neko od sljedećih svojstava: eksplozivnost, reaktivnost, nadražljivost, štetnost, toksičnost, infektivnost, kancerogenost, mutagenost itd...
- *Neopasni* – otpad koji nema neko od svojstava opasnog otpada;
- *Inertni otpad* – je neopasni otpad, koji ne podliježe značajnijim fizičkim, hemijskim ili biološkim promjenama. Inertni otpad nije topljav, goriv ni na druge načine reaktivan niti biorazgradljiv.

Prema mjestu nastanka otpad se dijeli na:

- *Komunalni otpad* – nastaje u domaćinstvu i čišćenjem javnih površina,
- *Industrijski otpad* – nastaje u proizvodnim procesima u industriji,
- *Ambalažni otpad* – ambalaža preostala nakon što se proizvod raspakuje,
- *Građevinski otpad* – otpad koji nastaje u procesu izgradnje i sanacije objekata,
- *Medicinski otpad* – je otpad iz laboratorija, materijal za jednokratnu upotrebu zaražen krvlju bolesnika-igle, špricevi, gaze, ljekovi i dr.
- *Farmaceutski otpad*,
- *Električni i elektronički otpad* – bilo koja električna i elektronična oprema,
- *Otpadna vozila i otpadne gume* – otpad koji nastaje istekom vijeka trajanja,
- *Otpad iz rudarstva i eksplotacija mineralnih sirovina*,
- *Otpadna ulja*,
- *Mulj iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda*

Budući da je dosadašnja praksa u Crnoj Gori pokazala, da je sakupljanje otpada po principu primarne selekcije u više kanti, za staklo, papir, pet, metal i ostali otpad neefikasno, i da se kao krajnji rezultat dobije uglavnom samo miješani otpad u svakoj od njih, predviđeno je uvođenje tzv. sistema - dvije kante za separatno sakupljanje suve i mokre frakcije.

Ovaj sistem podrazumjeva obavljanje primarne selekcije, tj. razdvajanja otpada na mjestu njegovog nastanka u dvije kante:

- ***suva kanta*** - zajedničko odvajanje primarno selektovanih materijala kao što su papir, karton, plastika, staklo, guma, metal, tekstil i sl.
- ***mokra kanta*** - odvajanje ostalog otpada, koji je po svom sastavu uglavnom mokar, zbog prisustva ostataka od hrane, materijala organskog porijekla, baštenskog otpada, proizvoda za higijenu i sl.

Ovakav sistem je ocijenjen kao najprihvatljiviji, koji u startu ne opterećuje previše ni stanovništvo, koje treba takvom sistemu da se prilagodi, ni preduzeća koja se bave sakupljanjem i transportom otpada.

Državni plan upravljanja otpadom je osnovni dokument, kojim se određuju dugoročni ciljevi upravljanja otpadom i utvrđuju uslovi za racionalno i održivo upravljanje otpadom u Crnoj Gori. Njime je dat prikaz postojećeg stanja upravljanja otpadom. Planom su sadržane mjere, koje treba preuzeti da bi se obezbjedili najbolji uslovi za pripremu otpada za ponovnu upotrebu, recikliranje i zbrinjavanje, na način prihvatljiv za zaštitu životne sredine i zdravlje ljudi.

Državni plan upravljanja otpadom koji je usvojila Vlada Crne Gore predviđao je formiranje četiri regionalna centra za upravljanje otpadom

- ***Region Centar - Podgorica;***
- ***Region Centar – Nikšić;***
- ***Region Sjever - Bijelo polje,***
- ***Region Primorje – Bar, Ulcinj,***

III OPŠTI PODACI O DEPONIJI

Odluku o Izradi Urbanističkog projekta “Međuopštinska sanitarna deponija Možura” broj 030-119, od 08.07.2005. godine, donijela je Skupština opštine Bar na sjednici održanoj 08.07.2005. godine, a pravni osnov za donošenje ove odluke je sadržan u članu 31. Zakona o planiranju i uređenju prostora („Sl.list RCG,, br. 28/05).

Cilj izrade Urbanističkog projekta bio je da u skladu sa Strateškim master planom na državnom nivou, iskazanim investicionim interesom i razvojnim programima opštine Bar, (a koji su sagledani kroz Studiju izvodljivosti za izgradnju i rad regionalne sanitarne deponije “Možura”) razradi predmetnu lokaciju i stvori planski osnov za dalju realizaciju planiranih sadržaja.

Granica zahvata sanitarne deponije definisana je Odlukom o izradi urbanističkog projekta i Programske zadatkom. Zahvat čini dio kat.parcele br. 2416/1 KO Kunje. Površina kat. parcele je cca 22.5 ha i obuhvaćena je Urbanističkim projektom "Međuopštinska sanitarna deponija Možura". Skupština opštine Bar je na XX sjednici održanoj 29.01.2010. godine usvojila Urbanistički projekat "Međuopštinska sanitarna deponija Možura". Odluka o donošenju urbanističkog projekta objavljena je u "Sl. listu CG - opštinski propisi", br. 6/10, od 8.2.2010. godine.

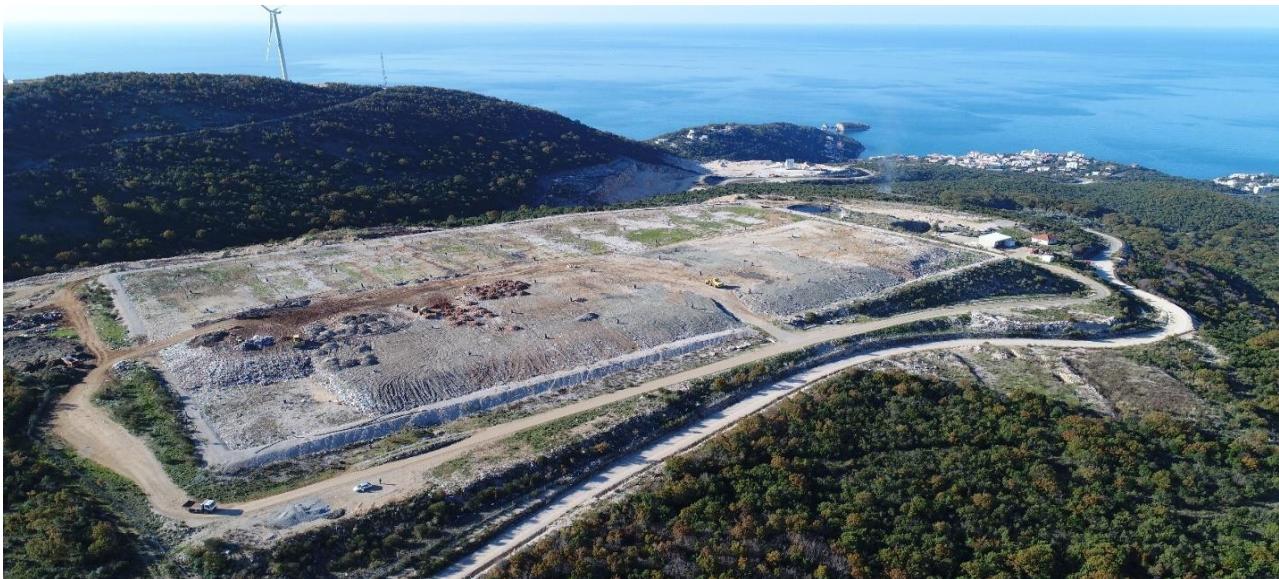
Osnovna namjena sanitarne deponije je pravilno zbrinjavanje komunalnog otpada, koji se proizvede na teritorijama opština Bar i Ulcinj. U okviru dugoročnog rješavanja pitanja odlaganja komunalnog otpada, lokacija Možura odabrana je kao najbolje rješenje za izgradnju međuopštinske sanitarne deponije.

Sanitarna deponija Možura je izgrađena potpuno u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i direktivom EU br. 99/31/EZ, 06/12EZ, 08/98EZ. Tehnologija rada je metoda konačnog zbrinjavanja komunalnog otpada, u kojoj se komunalni otpad kontrolisano odlaže na prethodno tehnički i tehnološki pripremljen teren izolovan multibarijernom zaštitom.

Lokacija deponije se nalazi naspram zaliva Hladna uvala, na teritoriji opštine Bar, ispred ulaska u tunel Belveder, koji je granica između opština Bar i Ulcinj. Prirodni pejzaž čini kategorija tzv. gariga, na nadmorskoj visini od 245-295 mnv, koje još uvek egzistiraju na neizgrađenom dijelu, oko jaruga i brežuljaka. Deponija je izgrađena na padini brda, u blizini puta Bar – Ulcinj, okrenutoj moru. Lokacija se nalazi na neravnom terenu krečnjačkog sastava. Od magistralnog puta prema lokaciji, vodi asfaltirani prilazni put u dužini od oko 2 km. U zoni lokacije i njenoj blizini nema područja koja su zaštićena, kada su u pitanju prirodna i kulturna dobra. Zbog konfiguracije terena u zoni oko lokacije deponije, na rastojanju od oko 850 m nema stambenih i poslovnih objekata. Lokacija je od mora udaljena oko 1.500 m vazdušne linije.

Shodno potrebama i planu aktivnosti predviđenih za izgradnju i rad same deponije Možura, predsjednici Opština Bar i Ulcinj su dana 31.10.2008. godine potpisali Ugovor o osnivanju društva "Možura" DOO, za upravljanje regionalnom sanitarnom deponijom Možura.

Učešće Opštine Bar u preduzeću "Možura" DOO je 65% , dok Opština Ulcinj ima 35% udjela. Procenat učešća je određen na osnovu pokazatelja o količini komunalnog otpada iz ove dvije opštine i lokacije same deponije.

Slika 1: Sanitarne kade na deponiji Možura

Izgrađeno je tijelo deponije koje se sastoji od 4 odvojene i samostalne tehnološke kasete (kade).

Dimenzije tijela deponije su 305 x 165 m. Maksimalna visina je 25,0m.

Ukupni projektovani kapacitet deponije je **1.056.036,21m³**.

Navedeni kapacitet na deponiji se sastoji iz četiri faze rada deponije:

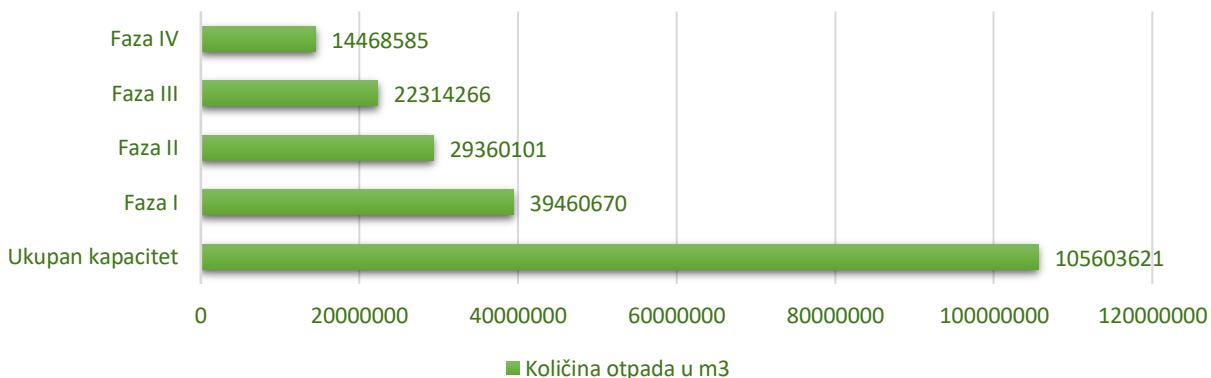
I faza 394.606,70m³;

II faza 293.601,01m³;

III faza 223.142,66m³;

IV faza 144.685,85m³.

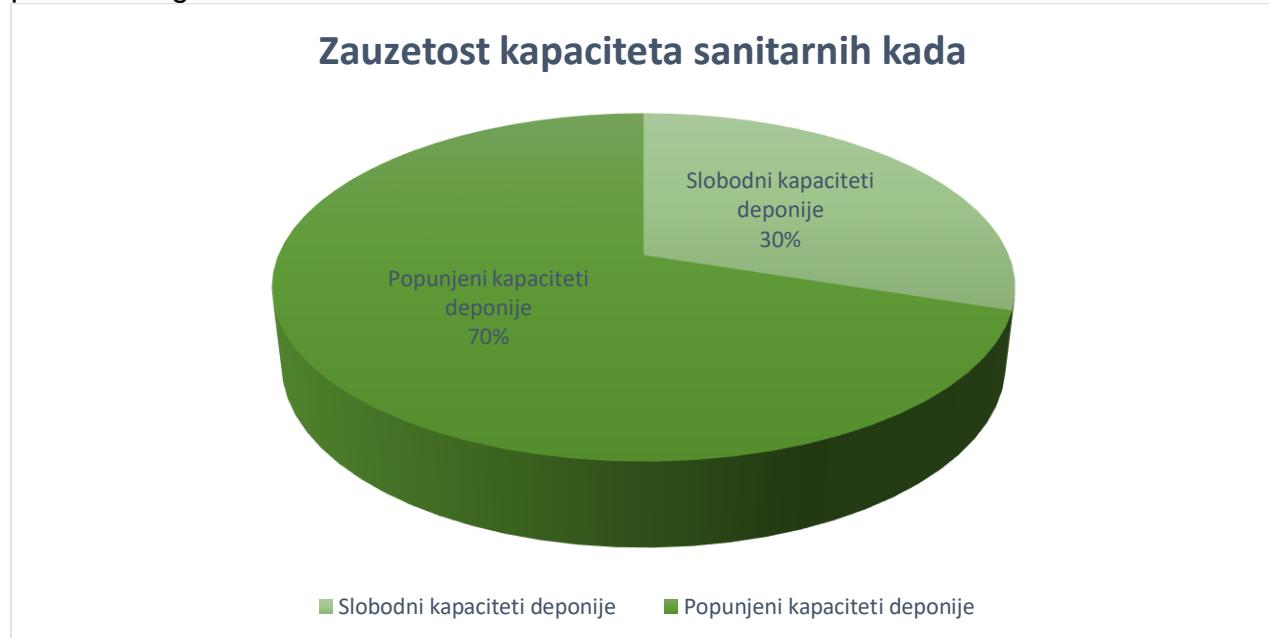
Kapaciteti rada deponije kroz IV faze

Grafikon 1: Prikaz kapaciteta i rada deponije kroz IV faze izražen u m³

Popunjenoš kapaciteta deponije zaključno sa novembrom 2022. godine, nakon 10 godina rada, iznosi gotovo 700.000 m³, što predstavlja 70% ukupnog predviđenog

kapacieta deponije, koji iznosi $1.056.036,21\text{m}^3$. Za očekivati je da će ukupni kapaciteti biti popunjeni za 3 do 4 godine, ukoliko dinamika deponovanog otpada bude na nivou prethodnih godina.

Grafikon 2: Prikaz zauzetosti kapaciteta sanitarnih kada izražen u procentima

Slika 2: Odlaganje otpada

Slika 3: Proces prekrivanja otpada

Imajući u vidu da je životni vijek deponije ozbiljno skraćen, da je iskorišteno preko 70% kapaciteta, s obzirom na to da otpad na Možuri odlažu sve primorske opštine osim Herceg Novog, prioritet Društva biće nastavak aktivnosti na proširenju kapaciteta izgradnjom novih sanitarnih kada.

Slika 4: Biotrnovi za sakupljanje deponijskog gasa

Imajući u vidu da izgradnjom sanitarne deponije nije zaokružen postupak integralnog upravljanja komunalnim otpadom.

Urbanističkim projektom je na postojećoj lokaciji predviđena izgradnja reciklažnog centra sa pratećim saobraćajnicama, magacinima zatvorenog i otvorenog tipa i protočnim skladištima, odnosno definisano je da je za reciklažni centar sa pratećim sadržajima u okviru urbanističkog projekta obezbijeđeno oko 1.5 ha površine.

Ministarstvo je u partnerstvu sa EU, koja je finansirala projekat, izvršilo izradu Studije izvodljivosti za izgradnju Centra za selekciju i Centra za kompostiranje na Možuri. Možura je regionalni centar za upravljanje otpadom za južnu regiju i prirodno je da budu ovi centri na njoj. Kako smo u potrebi za revizijom Integrisane dozvole, Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine dostavili smo zahtjev za proširenje dozvole, u dijelu prerade građevinskog otpada i otpadnih guma. Usled posledica COVID-a na procese poslovanja u Agenciji i hakerskih napada tokom 2022. godine, zahtjev za reviziju dozvole je izgubljen.

Shodno zakonskim procedurama i uputstvima Agencije za zaštitu životne sredine, naše Društvo će u zakonskom roku predati zahtjev za produženje integrisane dozvole koja ima rok važenja do juna 2023. godine.

Centar za selekciju je koncipiran da prima primarno selektovan otpad u skladu sa Zakonom što je sasvim u redu, ali ukupna količina primljenog otpada koji će biti odložen na deponiju je 83,33%, što ne predstavlja značajnu uštedu prostora same deponije, a veoma velika sredstva su predviđena za izgradnju Centara, cca 10 miliona €.

Prostor za izgradnju reciklažnog centra je obezbijeđen odmah pored administrativne zgrade, nakon prolaza vozila kroz kapiju i kolsku vagu za određivanje količine otpada. Na

slobodnim površinama u okviru sanitарне deponije omogućeno je definisati prostor za kompostiranje.

Kada je riječ o realizaciji ove investicije neophodno je učešće Opština Osnivača Društva, svih korisnika deponije Možura i Vlade Crne Gore.

Slika 5: Lokacija na kojoj je predviđena izgradnja reciklažnog centra

IV PLAN BUDUĆIH PRAVACA RAZVOJA SANITARNE DEPONIJE MOŽURA

Planom rada su definisane smjernice koje se odnose na dalji razvoj poslovanja Društva, sa akcentom na širenje kapaciteta deponije i razvoj novih djelatnosti.

Pored bavljenja osnovnom djelatnošću, koja se odnosi na kvalitetno zbrinjavanje komunalnog otpada, posebna pažnja u 2023. godini odnosiće se na širenje djelatnosti u dijelu dobijanja električne energije iz deponijskog biogasa. Sve sa ciljem bolje zaštite prostora, očuvanja životne sredine i valorizacije potencijala obnovljivih izvora energije.

Planirani projekti i aktivnosti na realizaciji

- Izgradnja novih sanitarnih kada

S obzirom da svoj otpad na deponiji „Možura“ odlažu gotovo sve primorske opštine i treća lica, da je od početka rada deponovano gotovo 700.000t, što predstavlja skoro dvije trećine predviđenog kapaciteta. Za očekivati je da će ukupni kapaciteti biti popunjeni za 3 do 4 godine, tenutnom dinamikom deponovanja otpada koja je kontinuirana u proteklih par godina rada.

Uzveši u obzir ovakvo stanje, izgradnja novih sanitarnih kada je od ključne važnosti za dalje postojanje i rad deponije. Proširenje kapaciteta će predstavljati najvažniji projekat koji je neophodno realizovati kako bi se nastavilo uspješno regulisanje pitanja otpada primorskog dijela Crne Gore.

Državnim planom upravljanja otpadom predviđeno je proširenje kapaciteta deponije „Možura“.

Urbanistički projekat deponije obuhvata mnogo veći prostor nego što je samo tijelo deponije, na slobodnim površinama postoje mogućnosti za izgradnju novih sanitarnih kada.

Proširenje je izvodljivo kako na državnom tako i na privatnom zemljištu. Mogući problem sa državnim zemljištem je taj što se deponija graniči sa zemljištem za koje je data koncesija za eksploraciju tehničko-građevinskog kamena.

Moguće je i proširenje urbanističkog projekta kako bi se troškovi izgradnje novih sanitarnih kada smanjili.

Tokom juna mjeseca 2022. godine obratili smo se ministarki Ekologije, prostornog planiranja i urbanizma zahtjevom za organizaciju sastanka u cilju izmjene Urbanističkog projekta ali nismo naišli na razumijevanje.

Tokom septembra mjeseca održan je sastanak u Opštini Bar kome su prisustvovali i predstavnici Ministarstva. Na pomenutom sastanku je pokrenuto pitanje izmjene UP. Do danas nema pomaka u tom dijelu. U toku novembra 2022. godine, ministarstvu je dostavljen još jedan u nizu zahtjeva za izmjenu UP kako bi realizovali planirane projekte od izuzetnog značaja za dalje poslovanje našeg Društva.

U 2020. godini je urađeno konceptualno rješenje za izgradnju novih sanitarnih kada, geodetski i geomehanički elaborat u zahvatu Urbanističkog projekta. Ova studija je dala i procjenu ukupnih troškova, kao i tehnologiju izgradnje, sa projektovanim načinom sakupljanja procjednih voda i evakuacijom deponijskog gasa. Nove kade bi bile naslonjene sa jugozapadne strane na postojeće, uz izgradnju potpornog zida visine 32 m. Projektom potpornog zida je predviđena upotreba fleksibilnih geomreža od polivinil alkohola (PVA) u nosećem i polipropilena (PP) u poprečnom pravcu, proizvedenih

pletenjem od vlakana niskog tečenja, otpornog na hemijske i mehaničke uticaje, a punjenje od kamenog agregata.

Ukupna zapremina projektovanih kada bi bila oko 1.200.000 m³, a cijena izgradnje preko 8.000.000 €. Najprostija računica pokazuje skoro 7€/m³, odnosno 8€/t deponovanog otpada. Trenutna cijena za usluge deponovanja otpada za komunalna preduzeća iz Bara i Ulcinja je 10€/t. Ovo nam pokazuje da je cijena izgradnje novih kada dosta velika i na postojeće cijene deponovanja ekonomski neodrživa .

Ekonomski povoljnija solucija za proširenje kapaciteta deponije na privatnom zemljištu sa jugoistočne strane postojeće deponije i obuhvata dio do starog puta za Ulcinj, koji je relativno ravan i na prvi pogled prihvatljiv za proširenje, naravno uz obezbeđenje sredstava za eksproprijaciju.

Preduzete mjere u cilju izgradnje novih sanitarnih kada:

Izrađeno je konceptualno rješenje za izgradnju novih sanitarnih kada, geodetski i geomehanički elaborat u zahvatu Urbanističkog projekta. Završeno je geodetsko snimanje dijela koji je u privatnom vlasništvu, a oslanja se na deponiju. Potrebno je uraditi Idejno rješenje. Za projekat izgradnje novih sanitarnih kada smo uputili dopise i informacije o trenutnom stanju i urađenim rješenjima prema nadležnom Ministarstvu i Opštini Bar. U fazi smo razrade potencijalno još jedne lokacije, koja se naslanja na postojeću deponiju ali je u privatnom vlasništvu. Ova lokacija ima više prednosti jer se nalazi na ravnom terenu i ne bi bilo potrebno dodatno zidovima obezbeđenje tijela deponije. Uložili smo značajne napore da se u regulisanje ovog pitanja uključe Opština Bar, nadležno Ministarstvo, Vlada Crne Gore i međunarodne finansijske institucije.. Proširenje kapacieta je neophodno s obzirom da smo do sada zauzeli skoro 2/3 kapaciteta deponije.

Slika 6: Najoptimalnija lokacija za izgradnju novih sanitarnih kada

- Izgradnja sistema za dobijanje električne energije iz deponijskog gasa

Deponijski gas koji se generiše kao produkt razgradnje otpada mehaničkim, hemijskim i biološkim uticajem je na kontrolisani način transportovan do ekobaklje na kojoj se vrši njegovo spaljivanje. Projekat aspiracije, transporta i spaljivanja biogasa na ekobaklji je u radu šest godina. Deponijski biogas proizведен na deponiji sadrži, 50% metana -CH₄ sagorijevanjem 1Nm³ daje na baklji 4,30 kW.

Iskorišćenjem 1Nm³ u kogeneratoru moguće je dobiti 2,10 kWh električne i 2,15 kWh toplotne energije, što pri maksimalnoj projektovanoj proizvodnji gasa od 495,2 Nm³/h iznosi 1,040 MWh električne i 1,065 Mwh toplotne energije.

Navedene količine jasno upućuju na opravdanost izgradnje postrojenja za kogeneraciju ili samo za pretvaranje u električnu energiju, kako bi došlo do valorizacije energije koja se proizvodi razgradnjom otpada.

U toku 2022. godine, završena je izrada Studije izvodljivosti za projekat pretvaranja energije biogasa u električnu energiju. Koncentracija metana, kao jedan od najvažnijih pokazatelja je na nivou vrijednosti od koje je na ekonomski isplativ način moguće iskoristiti energiju gasa za pretvaranje u električnu energiju.

Realizacijom II faze projekta pretvaranja deponijskog gasa u električnu energiju će se stvoriti nova vrijednost u vidu obnovljivog izvora energije koji ima ekonomsku vrijednost.

Početkom septembra mjeseca, u Opštini Bar je održana prezentacija Studije izvodljivosti za pretvaranja biogasa u električnu energiju na sanitarnoj regionalnoj deponiji „Možura“. Prezentaciji su prisustvovali predsjednik Opštine Bar **Dušan Raičević**, direktor deponije „Možura“ **Senad Arabelović** kao i predstavnici autora studije, revident, predstavnici resornog Ministarstva, Ekofonda, CEDIS-a, Agencije za zaštitu životne sredine, Opština korisnika deponije i drugi relevantni subjekti važni za realizaciju ovog projekta.

Nakon sastanka sa predstvincima CEDIS-u radi dobijanja neophodnih saglasnosti za priključak na mrežu, ova institucija je izradila analizu priključka i dala pozitivno mišljenje.

Početkom oktobra je završena izrada Projektnog zada za izradu glavnog projekta za pretvaranje deponijskog gasa u električnu energiju na deponiji Možura u Baru.

Predstavnici Eko fonda iskazali su spremnost i preuzeli obavezu finansiranja, izrade i revizije Glavnog projekta za izgradnju postrojenja za proizvodnju električne energije iz deponijskog biogasa dobijenog na sanitarnim kadama komunalnog otpada deponije „Možura“ u Baru.

U toku su aktivnosti, posredstvom Eko fonda za dobijanje bespovratnih sredstava u iznosu do preko 600.000 eura ili 50% vrijednosti projekta, od Međunarodnih partnera iz Slovenije (CMSR), za finasiranje i realizaciju projekta dobijanja električne energije iz biogasa na deponiji Možura.

Obaveza ovog preduzeća da upravlja ovom deponijom još 30 godina, nakon zatvaranja tj. sve dok se bude proizvodio biogas, pa samim tim se stvaraju preduslovi da i nakon zatvaranja preduzeće ostvaruje prihode od isporučene električne energije pretvaranjem energije nastalog biogasa.

Povrat investicije se očekuje za relativno kratak vremenski period, do 5 godina.

Preduzete mjere u cilju izgradnje sistema:

Završena je izrada Studije izvodljivosti za projekat pretvaranja energije biogasa u električnu energiju. Završena je analiza priključka od strane CEDIS-a, završena izrada Projektnog zada za izradu glavnog projekta. U prvom kvartalu 2023. će biti završena izrada glavnog projekta. U toku su aktivnosti za dobijanje bespovratnih sredstava od CMRS Slovenije u iznosu od 50% za realizaciju projekta.

Slika 7: Postrojenje za sagorijevanje deponijskog gasa na deponiji „Možura“

Slika 8: Predviđena lokacija za izgradnju energane

- Izgradnja postrojenja za tretman procjenih voda

Na deponijama za komunalni otpad, uslijed vode koja se nalazi u čvrstom otpadu i vode od atmosferskih padavina, neophodno je obezbjediti da se kroz adekvatan sistem izvrši sakupljanje procjednih voda i njihov tretman. Na deponiji Možura to je izvedeno tokom izgradnje sanitarne deponije i kompletna procjedna voda se sistemom koji je postavljen u tijelu deponije ispod filterskog sloja od šljunčanog materijala frakcije 16–32 mm dovodi do egalizaciono-kompenzacionog bazena - lagune V=1000 m³. Ocijedne vode se odvode perforiranim cijevima prečnika Ø200 mm i Ø350 mm. Gravitaciono i uz pomoć pumpi se voda iz lagune odvodi u sistem od tri bazena u kojima se vrši stabilizacija mulja, aeracija i taloženje a nakon toga uz pomoć pumpi vrši recirkulacija u tijelo deponije. Ove otpadne vode se ne smiju ispuštati direktno u okruženje bez prethodnog prečišćavanja.

Stvarni sastav procjednih voda veoma je teško predviđeti, jer on zavisi od niza promjenljivih faktora kao što su: sastav otpada, temperatura i sadržaj vlage, putanja tečnosti, debljina deponije, faze razlaganja otpada, mogućnost međuslojeva da apsorbuju i uklone zagađenje kao i kvalitet vode koja se infiltrira u deponiju.

Institut za građevinarstvo "IG" Banja Luka koji je bio glavni projektant za izgradnju deponije je uradio Studiju izvodljivosti i izbor najbolje tehnologije za prečišćavanje procjednih voda sa idejnim rješenjem izabrane tehnologije. Na osnovu sprovedenih detaljnih, višekriterijumske analize i uporednih ocjena, predloženo je usvajanje

postupka reverzne osmoze (RO) kao najbolje tehnologije za prečišćavanje procjednih voda na deponiji Možura.

Prednosti sistema reverzne osmoze, uz predobradu i sa recirkulacijom koncentrata na deponiji su u sljedećem:

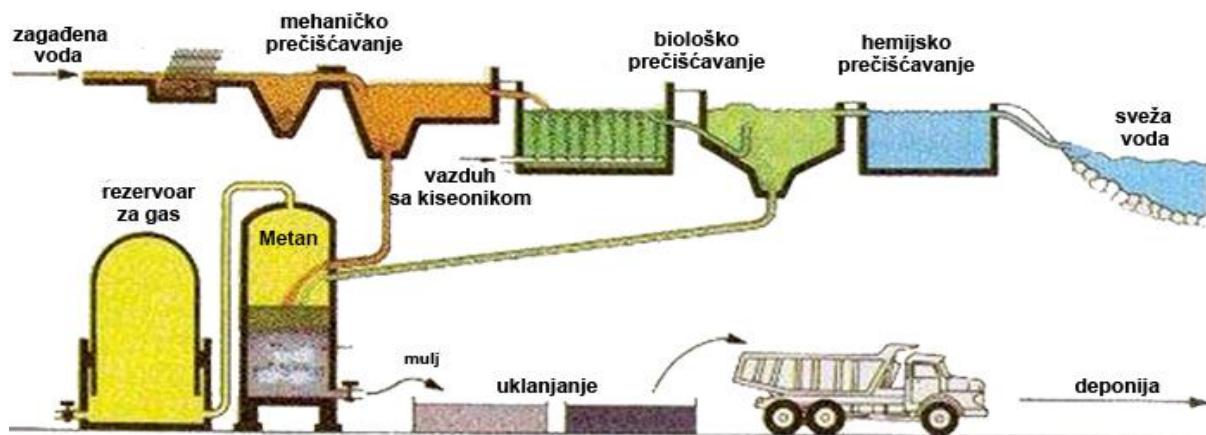
- Uklanja se 90-99% prisutnih primjesa, kroz smanjenje boje, amonijačnog azota, sadržaja teških metala, vrijednosti BPK i HPK;
- Omogućuje se jednostavno proširenje kapaciteta i dodatak modula, te fleksibilnost u procesu uspostavljanja različitih kvalitativnih i kvantitativnih parametara postrojenja.

Slika 9: Primjer postrojenja za prečišćavanje procjenih voda sistemom reverzne osmoze

Procjedna voda iz deponije je 5-10 puta zagađenija od fekalnih i otpadnih voda iz domaćinstava. Tehnička služba "Možura" DOO u skladu sa Integrисаном dozvolom jednom sedmično vrši analizu osnovnih parametara procjednih voda, a takođe se vrši analiza od strane licencirane firme – Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI).

Ukupna potrebna finansijska sredstva predviđena Studijom izvodljivosti za ovaj projekat su cca 700.000 €, koje Društvo u ovom trenutku nije u mogućnosti da odvoji za realizaciju ovog projekta.

Slika 10: Primjer procesa prečišćavanje otpadnih voda

Shodno tome, nastaviće se sa ulaganjem napora kako bi se finansijska sredstva za izgradnju ovog postrojenja obezbijedila iz nekih od međunarodnih fondova.

Preduzete mjere u cilju izgradnje postrojenja:

Urađena je studija izvodljivosti i za najbolju tehnologiju je odabran postupak reverzne osmoze (RO). Dušto će u narednom periodu ulagati dodatne napore u cilju izgradnje postrojenja, sve dok investicija ne bude realizovana. Važnost izgradnje postrojenja je prezentovana domaćim institucijama, inostranim fondovima i drugim partnerima.

- **Izgradnja centra za selekciju, kompostiranje i centra za obradu građevinskog materijala i otpadnih guma**

Projekat centra za selekciju, kompostiranje i tretman građevinskog otpada je u fazi idejnog projekta po tenderu Direkcije za javne radove ,a na osnovu projektnog zadatka Sekretarijata za uređenje prostora Opštine Bar, urađen je krajem 2015.godine .

S obzirom da je vrijednost projekta bila velika i da većina učesnika, odnosno Ministarstvo, opštinski sekretarijat, a i Možura nijesu bili zadovoljni izrađenim projektom, Ministarstvo je u partnerstvu sa EU izvršilo izradu nove studije izvodljivosti za izgradnju Centra za selekciju i Centra za kompostiranje na Možuri. Možura je regionalni centar za upravljanje otpadom za južnu regiju, i prirodno je da budu ovi centri na njoj. Kroz učešće u izradi studije ukazivali smo na određene, po našem mišljenju, potrebe koje treba da navedena studija uzme u razmatranje i implementira.

Konačnom verzijom Studije, nijesmo do kraja zadovoljni na što smo i ukazivali u toku izrade iz nekoliko praktičnih razloga:

-Predviđena je količina od 16,67% otpada, koji će biti selektovan u cijelokupnom postrojenju za selekciju što bi, kako je praksa pokazala, bio i manji procenat od navedenog, kroz studiju.

-Centar za kompostiranje, kao centar za preradu otpada, bi se nalazio na otvorenom i vršila bi se prerada koja bi po našem mišljenju proizvodila mnogo negativnog uticaja na širenje neprijatnih mirisa. Takođe, nakon "prerade" cijelokupni otpad od kompostiranja bi se odlagao na deponiju ,što kroz dio za prekrivku, što kroz materijal koji se vraća u tijelo deponije.

Slika 11: Kompostiranje otpada na otvorenom

Centar za selekciju je koncipiran da prima primarno selektovan otpad u skladu sa Zakonom, što je sasvim u redu. Ukupna količina primljenog otpada koji će biti odložen na deponiji je 83,33%, što ne predstavlja značajnu uštedu prostora same deponije, a veoma velika sredstva se predviđaju za izgradnju Centara (cca 10 miliona eura). Treba napomenuti da u odnosu na prvočitno urađen projekat 2015. godine, Studija nije razmatrala centar za obradu građevinskog materijala.

Slika 12: Primjer centra za selekciju otpada

Obradu građevinskog, zelenog i kabastog otpada smo u prilici vršiti sa specijalizovanom mašinom – drobilicom.

Kako bismo koristili nabavljenu drobilicu za preradu otpadnih guma, takođe su nam neophodne dodatne izmjene postojećih zakonskih rješenja i dobijanje dodatnih dozvola.

Slika 13. Drobilica na deponiji „Možura“

Preduzete mjere u cilju izgradnje centra: Završena je studija izvodljivosti za izgradnju Centra za selekciju i Centra za kompostiranje koju je finansirala EU. Mora se naglasiti da smo na navedenu Studiju imali više primjedbi, smatramo da je prije objave tendera za izradu Glavnog projekta neophodno dodatno raspraviti o ponuđenoj varijanti, kako bi na što kvalitetniji način započeli realizaciju ovog značajnog projekta. Završena je izrada bazne studije za preuzimanje, transport sortiranje i lagerovanje otpadnih guma. Zahtjev za reviziju integrisane dozvole je odbijen s obzirom da ga nije moguće bilo sprovesti do kraja zbog kako je navedeno od strane Agencije više faktora (korona virusa, sajber napada, izmjenama podzakonskih akata i gubitka podataka.) Shodno instrukcijama Agencije, naše Društvo će u zakonskom roku podnijeti novi zahtjev za produženje važeće integrisane dozvole koja ističe 27.06.2023. godine.

Glavnim projektom o izgradnji sanitарне deponije Možura predviđeno je da se uradi projekat ozelenjavanja. Protokolom između „Integral inženjeringu,, d.o.o. Opštine Bar i

Komunalnog preduzeća iz Bara ,bilo je predviđeno da komunalno preduzeće izvrši inicijalno ozelenjavanje, koje je započeto ,ali nikada nije do kraja završeno.

Zeleni pojas osim vizuelnog efekta, istovremeno treba da bude ekozaštitni pojas. Funkcija zaštitnog zelenog pojasa je višestruka, ali prvenstveno je sanitarna i vizuelna, a potom i zaštitna od uticaja dominantnih vjetrova za ovo područje.

Zeleni zaštitni pojas treba da se podigne oko čitave deponije, sa unutrašnje strane, a gdje to nije moguće,(a moguće je sa spoljnje) potrebno je formirati zaštitini pojas sa spoljne strane deponije. Takođe, uloga zelenog zaštitnog pojasa bila bi sprječavanje širenja neprijatnih mirisa sa tijela deponije, sprječavanje širenja lebdećih čestica sa tijela deponije ,kao i sa kamenoloma ka deponiji, i ublažavanje negativnih efekata buke, koji će dolaziti sa deponije i pomenutog kamenoloma.

Na zapadnoj, jugozapadnoj i južnoj strani se nalazi kamenolom, koji bi širenjem eksploracionog polja ka granicama deponije, mogao da utiče na stabilnost same deponije, tako da bi funkcija zelenog zaštitnog pojasa u ovom slučaju pored pobrojanih bila i da osigura stabilnost deponije.

Tako da bi se zaštitni pojas sastojao od tri zone:

1. Pojas za zaštitu od vjetra
2. Zaštitna pasivna vegetacija
3. Hortikulturna vegetacija

Ozelenjavanje je predviđeno na svim slobodnim površinama oko sanitarnih kada, platoa za selekciju i kod kolske vase.

Prilikom projektovanja i izgradnje zaštitnog zelenog pojasa, potrebno je što je moguće više u okviru kompleksa, zadržati postojeću vegetaciju.

Pravilnim odabirom otpornih drvenastih biljnih vrsta, može se uticati na sastav vazduha i mikroklimu radne sredine, jer: prečišćavaju vazduh i izravnavaju deficit kiseonika, utiču na smanjenje ekstremnih temperatura, pospješuju strujanja vazduha, štite od vjetrova, talože čvrste čestice (prašine, čađi, dima), štite od buke i vibracija, smanjuju nivo podzemnih voda evaporacijom i drugo.

Pri izboru vrsta za podizanje zaštitnih pojaseva mora se voditi računa o: njihovoj otpornosti na klimatske faktore staništa (temperaturu, vlažnost, vjetar, itd.), stepenu tolerancije na specifične vrste zagađujućih materija, brzini rasta, visini, dužini vegetacinaog perioda i otpornosti prema biljnim bolestima, prilagodbama na faktore reljefa i geološku građu (fizičko-geografske procese i pojave), prisustvo površinskih i podzemnih voda.

Slika 14: Ozelenjavanje od strane zaposlenih

Sopstvenim sredstvima i angažovanjem u kontinuitetu vršimo ozelenjavanje kako bi oplemenili dio u kome svakodnevno boravimo, što ima bolji vizuelni efekat i pozitivne efekte u dijelu smanjenja širenja neprijatnih mirisa.

Ukupna vrijednost investicije prevazilazi trenutne finansijske mogućnosti „Možura“ DOO, jer iznosi cca 500.000 €. Veliki problem predstavlja i potreba za zalivanjem predviđenog zelenila, uslijed nemogućnosti priključka na stalni izvor vodosnabdijevanja .Prema procjeni stručnih službi iz Komunalnog preduzeća Bar, za potrebe zalivanja kompletног zelenila u toku ljetnjih mjeseci, potrebno je i do 100m³ vode dnevno.

Preduzete mjere u cilju ozelenjavanja deponije: Potrebno je izraditi projekat ozelenjavanja deponije i obezbijediti finansijska sredstva. S obzirom na visinu neophodnih sredstava, planirano je da se realizacija vrši fazno i bude realizovana u nekoliko narednih godina. U toku 2022. godine zasađena oko 30 sadnica masline u krugu deponije.

Važno je naglasiti da ukupno svi gore navedeni kapitalni projekti prevazilaze trenutne finansijske i kadrovske mogućnosti našeg Društva i da bez značajnijeg angažovanja Opština osnivača, države i međunarodnih institucija, nije ih moguće sve realizovati. Društvo će u skladu sa svojim mogućnostima izvršiti neophodne nabavke, prvenstveno u pripremi tehničke i druge dokumentacije za njihovu realizaciju. Kroz plan javnih nabavki bice detaljno prikazan utrošak sredstava za realizaciju projekata.

V OPERATIVNI PLAN RADA

Na sanitarnoj deponiji Možura, čvrsti komunalni otpad se doprema vozilima preduzeća, koja sa deponijom imaju potpisane ugovore o odlaganju otpada. Vozilo koje dobije dozvolu za ulaz ,odlazi do prijemnog punkta, gdje se vrši identifikacija vozila, vozača i definiše vrsta otpada. Ukoliko se utvrdi da je u vozilu otpad, koji nije predviđen za deponovanje na sanitarnoj deponiji ,kako je precizirano Integrисаном dozvolom vozilo se mora vratiti. Na prijemnom punktu se nalazi elektronska kolska vaga na kojoj se utvrđuje bruto težina vozila. Nakon vaganja vozilo sa otpadom se upućuje na sanitarnu kadi i to saobraćajnicom, čija je maksimalna dozvoljena brzina 20km/h.

Na sanitarnoj kadi se radi ponovna kontrola otpada, pri pražnjenju iz vozila. Nakon istovara, vozilo napušta prostor sanitarne kade do prostora za pranje točkova. Poslije pranja točkova, ponovo dolazi na elektronsku vagu, gdje se vrši mjerjenje vozila bez tereta. Na taj se način dobija težina odloženog otpada na sanitarnoj kadi. Za svako vozilo se izdaje otpremnica – tj.potvrda o količini odloženog otpada. Neselektovani otpad se razastire na sanitarnoj kadi buldozerom, a nakon toga, ukoliko se utvrdi da otpad nema dovoljnu vlažnost, kvasi se vodom i kompaktuje specijalnom mašinom- kompaktorom. Prosječna gustina sabijenog otpada ,koji se dovozi vozilima komunalnih preduzeća je 300-350 kg/m³, a srednja gustina nakon sabijanja kompaktorom predviđena je Glavnim projektom od 800-830 kg/m³.

Tehnologija kompaktovanja je izuzetno važna, kako po debљini sloja koja je optimalna da bude 40-50cm, tako i po broju prolazaka kompaktora preko komunalnog otpada. Stepen sabijanja predstavlja kritičan parameter, koji određuje vijek eksploatacije deponije, zbog čega je neophodna upotreba kompaktora čijim se radom postižu veće gustine deponovanog otpada ,a samim tim i ušteda prostora. Do sadašnji način rada polazio se kao kvalitetan, za što su dokaz mjerjenja vršena na deponiji.

Dodavanje otpada vrši se do visine od 3m i nakon toga otpad se prekriva inertnim materijalom. Prekrivanje je potrebno gotovo svakodnevno vršiti. Nakon svakog sloja od 3m potrebno je izdizati biotrnove za aspiraciju deponijskog biogasa kao i sekundarne linije gasovoda. Pravilan rad deponije zahtijeva obezbjeđenje dovoljne količine vode, kako za kvašenje komunalnog otpada tako i za održavanje zelenih površina.

Pored ovih ključnih operacija prilikom odlaganja otpada, upravljanje deponijom podrazumjeva i sljedeće mjere i radnje:

- Održavanje deponije i saobraćajnica,
- Kontrolu rada sistema za aspiraciju, transport i sagorijevanje biogasa na ekobaklji,
- Kontrolu kvaliteta procjednih voda,
- Kontrolu kvaliteta vazduha, zemljista i izvorskih voda u blizini deponije,
- Evidenciju o količini i sastavu otpada,

- Evidenciju o količini raspoloživog i upotrijebljenog prekrivnog materijala,
- Vremensku angažovanost opreme i evidenciju održavanja,
- Praćenje troškova deponovanja,
- Bezbjednost.

Radno vrijeme je usklađeno sa radom komunalnih preduzeća koja dovoze otpad na način da se u zimskom periodu prijem otpada vrši od 8⁰⁰ - 20⁰⁰ h, a u toku ljetne turističke sezone od 7⁰⁰ - 22⁰⁰ h, svih 7 dana u sedmici, kao i u toku državnih i vjerskih praznika tokom cijele godine.

Nakon završetka prijema otpada, na deponiji je prisutna samo služba obezbjeđenja.

VI OPERATIVNI PROGRAM POSLOVANJA ZA 2023. GODINU

Program poslovanja za 2023. godinu planiran je skladu sa direktivama EU, Zakonom o upravljanju otpadom i Državnim planom upravljanja otpadom .

Predstavlja nastavak kvalitetnog zbrinjavanja komunalnog otpada primorske regije.

Usluge će se, pružati komunalnim preduzećima iz Bara i Ulcinja kao matičnim Opština, shodno potpisanim ugovorima komunalnim preduzećima iz Budve, Tivta, Kotora, preduzeću Hemosan iz Bara i trećim licima, ukoliko bude zainteresovanih pod uslovom da zadovoljavaju zakonom propisane uslove.

***Očekivane količine otpada za prijem i odlaganje shodno planu za
2023. godinu iznose 86.000 tona***

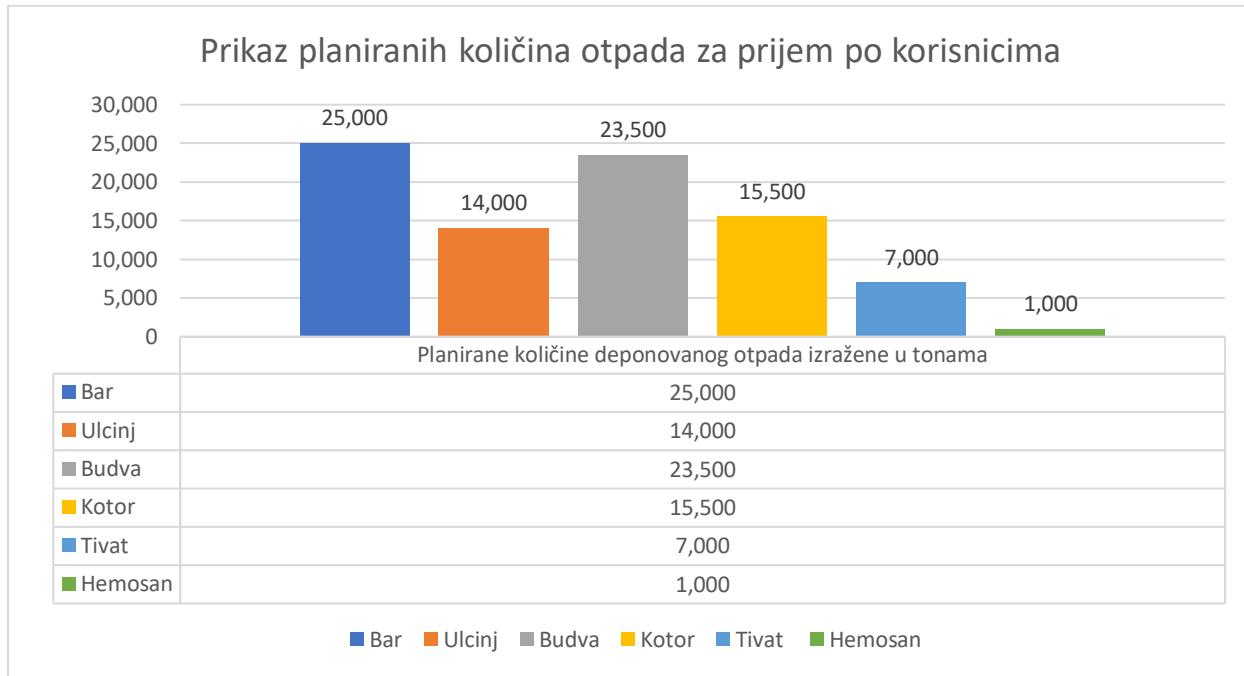
Planirano je da se u 2023. godini prihvati otpad matičnih opština Bar i Ulcinj u količini od cca 39.000 tona, po cijeni od 10,00 € po toni, koja se odnosi na Opštine osnivače.

Očekivanje je da se otpad iz opština Budva, Kotor i Tivat dopremi u količini od 46.000 tona, po cijeni od 20,00 € po toni.

Od strane privatnog preduzeća "Hemosan" iz Bara očekuje se količina od 1.000 tona, po cijeni od 20,00 € po toni.

Tabela 1: prikaz planiranih količina otpada za prijem po korisnicima

Korisnik	Količine otpada za deponovanje (t)
Doo "Komunalne djelatnosti" Bar	25,000 t
Doo "Komunalne djelatnosti" Ulcinj	14,000 t
Doo "Komunalno" Budva	23,500 t
Doo "Komunalno Kotor"	15,500 t
Doo "Komunalno" Tivat	7,000 t
Doo "Hemosan" Bar	1.000 t
Ukupna planirana količina	86,000 t

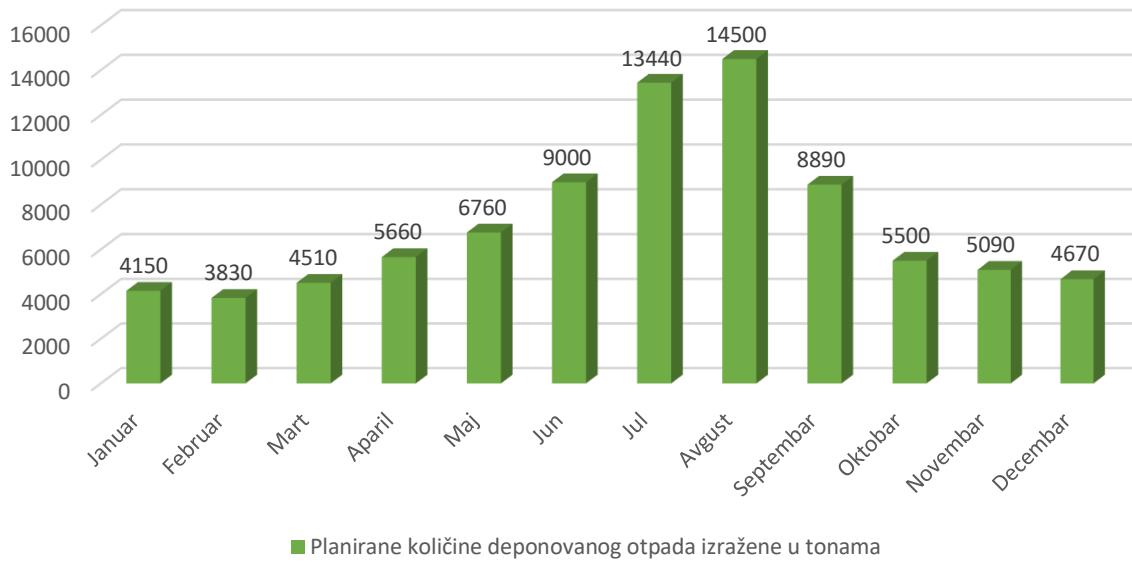
Grafikon 3: Prikaz planiranih količina otpada za prijem u 2023. godini po korisnicima

Shodno parametrima iz prethodnih godina, koji se odnose na dinamiku i količine otpada koje su dopremane na deponiju, sačinjen je Plan prijema otpada po mjesecima.

Tabela 2: prikaz planiranih količina otpada za prijem po mjesecima u 2023. godini

Mjeseci	Planirane količine otpada (t)
Januar	4,150
Februar	3,830
Mart	4,510
April	5,660
Maj	6,760
Jun	9.000
Jul	13,440
Avgust	14,500
Septembar	8,890
Oktobar	5,550
Novembar	5,090
Decembar	4,670
UKUPNO:	86,000 t

Planirane količine deponovanog otpada u 2023. godini po mjesecima

Grafikon 4: Prikaz planiranih količina otpada za prijem u 2023. godini po mjesecima

VII RESURSI “MOŽURA” DOO – MATERIJALNO TEHNIČKA OPREMLJENOST

“Možura” DOO u svom vlasništu pored poslovnih prostora, objekata i zemljišta, posjeduje opremu i mehanizaciju neophodnu za rad i funkcionisanje deponije. Kada je riječ o mehanizaciji, važno je naglasiti da smo za potrebe rada u proteklom periodu iz sopstvenih sredstava kupili kompaktor i drobilicu za kabasti otpad. Planirano je da se i u toku 2023. Godine nastavi sa uvećavanjem imovine društva na način što ćemo opredijeliti određena sredstva za nabavku dodatne mehanizacije, sredstava za rad, obezbjeđivanju prostora za smještaj zaposlenih i radove na građevinskim objektima na samoj deponiji.

	OBJEKTI	KOLIČINA
I	Poslovni objekat na deponiji - površine 100 m²	1
II	Poslovne kancelarije Ul.B Čalovića 13 - površine 45 m²	1
III	Ostali objekti	1
1	Montažni objekat (prijemni punkt za ČKO) P= 6 m ²	1
2	Kamionska vaga tip MJ 100A2N 18x3m 60t	1
3	Trafostanica TS 10/0,4KV;1x630 /160 KVA	1
4	Sanitarna kada I	1
5	Sanitarna kada II	1
6	Sanitarna kada III	1
7	Sanitarna kada IV	1
8	Sistem za procjedne i ocjedne vode sa 4 AB bazena	1
9	Laguna- akumulacioni rezervoar V=700m3	1
10	Rezervoar V=50m3 za tehničku vodu	2
11	Saobraćajnica širine 7 m (prilazna i unutar deponije)	1
12	Nadzemni AB kanal za popravku sredstava	1
13	Ograda visine 2m oko cijele deponije	1
14	Praonica za točkove vozila i prostor za radionicu	1
15	Buster stanica za snabdijevanje vodom iz rezervoara	1
16	Montažni objekat za smještaj pumpi P=6m ²	1
17	Prilazna saobraćajnica za ČKO	1
	OPREMA I MEHANIZACIJA	KOLIČINA
IV	Oprema	
1	Pumpe za recirkulaciju procjednih voda P=30KW	2
2	Pumpe u laguni za procjedne vode P=1,5KW	3
3	Pumpa za pranje vozila (perač pod pritiskom)	1
4	Agregat SDMO Tip J110K (110kVA,88kW)	1
5	Električni kompresor ABAC p _{max} =10bar	1
V	Mehanizacija	
1	Kompaktor Bomag BC 572 RB (2012)	1
2	Kompaktor STA Com 3000 (2004)	1
3	Buldozer Shantui SD 13 (2011)	1
4	Bager – utovarivač Terex TLB840 (2012)	1
5	Traktor MasFerguson sa prikolicom i cistijernom (2012)	1
6	PMV Škoda Superb (2015)	1
7	PMV Škoda Octavia (2019)	1
8	TMV Dacia Dokker (2015)	1
9	Drobilica za zeleni otpad (2017)	1
10	Bager gusjeničar Hyundai 160LC-7A (2008)	1
11	Buldozer CAT D6N XL (2018)	1
12	Kamion kiper IVECO Eurocargo 140 E 28 (2008)	1
13	Drobilica za kabasti otpad Arjes Impaktor 250 (2020)	1
14	Kompaktor Bomag BC 473 RB3 (2020)	1

Dобра tehnička opremljenost je od velikog značaja za visoko kvalitetan tehnološki proces tretmana otpada. Potreba za ovim sredstvima je posebno izražena u ljetnjim mjesecima kada se količine otpada, koje se deponuju povećavaju i do tri puta u odnosu na zimski period.

VIII FINANSIJSKI PLAN

-Načini i izvori finansiranja preduzeća

- Sopstvena sredstva,
- Učešće opština koje deponuju otpad,
- Donacije i krediti od međunarodnih fondova,
- Komercijalna zaduženja kod poslovnih banaka,
- Mogućnosti po principu javno-privatnog partnerstva.

Važno je naglasiti da „Možura“ DOO , gotovo sva novčana sredstva kojima finansira tekuće izdatke, crpi iz sopstvenih prihod, a koje ubira od Komunalnih preduzeća i trećih lica kojima pruža usluge.

Tabelarni prikaz finansijskih prihoda i rashoda za 2023. godinu

Redni broj	ELEMENTI	Plan za 2023. godinu (€)
1	2	3
A	UKUPNI PRIHODI	1,570,000.00
I	Poslovni prihodi	1,330,000.00
II	Finansijski prihodi	0.00
III	Ostali prihodi-rezervisana sredstva za invest.	240,000.00
B	UKUPNI RASHODI	1,495,000.00
I	Poslovni rashodi	1,465,000.00
1.1.	Rashodi direktnog materijala i robe	200,000.00
	Nabavna vrijednost prodate robe	0.00
	Troškovi robe i materijala	200,000.00
1.2.	Drugi poslovni rashodi	1,265,000.00

1 .2.	Troškovi goriva i energije	160,000.00
1 .2 .1.	Troškovi zarada i drugih ličnih primanja	585,000.00
	Bruto zarade	525,000.00
	Ostala primanja	60,000.00
1 .2 .3.	Troškovi proizvodnih usluga	120,000.00
1 .2 .4.	Troškovi amortizacije	210,000.00
1 .2 .5 .	Nematerijalni troškovi	160,000.00
1 .2 .6.	Ostali poslovni troškovi	30,000.00
II	Finansijski rashodi	
1	Rashodi kamata	0.00
2	Ostali finansijski rashodi	0.00
III	Neposlovni i vanredni rashodi	30,000.00
	Stambene potrebe zaposlenih	30,000.00
IV	BRUTO REZULTAT DRUŠTVA	75,000.00

A. Planirani ukupni godišnji prihodi u 2023. godini

Kao osnova za izradu ukupnih godišnjih prihoda su očekivane količine otpada koje će biti odložene na deponiji, u 2023.godini.

A I

Kako je cijena za usluge odlaganja otpada, za matična preduzeća iz Bara i Ulcinja 10 €/toni, a za ostale korisnike usluga 20€/toni, bez PDV-a dolazi se do ukupno projektovanih poslovnih prihoda u iznosu od 1.330.000,00 €

A II

Ostale prihode čine odložena sredstva u iznosu od 240.000,00 €

Cijene za usluge odlaganja otpada određene su na osnovu podataka, bez kreditnog zaduženja i ukoliko se desi u toku 2023. godine, bilo kakva izmjena (da kredit bude transferisan na naše preduzeće) cijene usluga će morati biti korigovane, kao i kompletan

finansijski plan. Takođe, doći će do korekcije finansijskog plana i ukoliko dođe do povećanja cijene za usluge deponovanja otpada. Kao jedan od pravaca budućeg djelovanja, biće preduzimanje aktivnosti koje će voditi ka donošenju odluke, kojom bi se na računima za otpad posebno izdvojila stavka za deponovanje otpada, čiju bi naplatu vršilo naše preduzeće. Na ovakav način bi se rasteretila poslovanja komunalnih preduzeća Opština osnivača Bara i Ulcinja, a ujedno bi „Možura“ bila u mogućnosti da ostvari bolju naplatu svojih potraživanja s obrizom da je isplata obaveza koje ova dva komunalna preduzeća imaju prema našoj firmi na niskom nivou u dužem vremenskom intervalu tj. od početka rada deponije.

B. Planirani ukupni godišnji rashodi u 2023. godini

Rashodi su planirani kao poslovni, finansijski, neposlovni i vanredni i ukupno iznose 1.495.000,00 € i odnose se na:

I

U poslovne rashode spadaju rashodi nabavke materijala i robe, troškovi goriva i energije, troškovi zarade i drugih ličnih primanja, troškovi proizvodnih usluga, nematerijalni i drugi poslovni troškovi ukupno iznose 1.465.000,00 €.

B 1.1

Rashodi direktnog materijala i robe iznose ukupno 200.000,00€, a obuhvataju sljedeće: alat i sitan inventar, nabavku guma za građevinske i transportne mašine i motorna vozila, kancelarijski materijal, nabavka računara i štampača, nabavku sredstava za higijenu, djelova za adaptaciju objekata na deponiju, rezervnih djelova za elektro-mašinsku opremu, nabavka HTZ opreme, rezervnih djelova za mehanizaciju, sistema za navodnjavanje, cijevi i crijeva za procjedne vode, nabavku materijala i opreme za sistem deponijskog gasa, nabavku opreme za čuvanje, obradu i zaštitu podataka kao i video nadzor (IT Sektor), namještaja za garderobu radnika i dr.

B 1.2.

Drugi poslovni rashodi su planirani na iznos 1.265.000,00€ i odnose se na sljedeće:

B 1.2.1

Troškovi goriva i električne energije u iznosu od 160.000,00€.

B 1.2.2

Troškovi zarada i drugih ličnih primanja planirani su u iznosu od 585.000,00€ računajući bruto zarade zaposlenih i članova Odbora direktora, kao i ostala primanja.

B 1.2.3

Troškovi proizvodnih usluga su planirani u iznosu od 120.000,00€.

U te troškove spadaju nabavke koje će biti detaljnije opisane u Planu javnih nabavki a sadrže), održavanje sanitarnih kada, održavanje prostora deponije (zaštitna mreža, putevi, obodni kanali...), izgradnja prijemnog punkta na vagi, adaptacija prostorija na

deponiji, iznajmljivanje radnih mašina i kamiona, nabavka opreme za kolsku vagu, građevinski radovi na deponiji i u prostorijama u Baru.

B. 1.2.4

Troškovi amortizacije su procijenjeni na iznos od 210.000,00€, shodno procjeni imovine društva.

B 1.2.5

Nematerijalni troškovi su planirani u iznosu od 160.000,00€, a sastoje se od: izrade projektne dokumentacije za projekte izgradnje sanitarnih kada, pripremu tenderske dokumentacije za realizaciju, kao i za projekat pretvaranja energije biogasa u električnu energiju i pripremu tendera, izradu projektne dokumentacije za tretman otpadnih guma. Izradu studija i elaborata, stručnog nadzora i konsultantskih usluga, održavanje web sajta, raznim vrstama održavanja sredstava i opreme, periodičnih lječarskih pregleda zaposlenih, uslugama štampe, osiguranju zaposlenih i obaveznom osiguranju, registraciji i osiguranju vozila, osiguranju imovine, osposobljavanju zaposlenih za bezbjedan rad, reviziju završnog računa.

B 1.2.6

Ostali poslovni troškovi planirani su na iznos od 30.000,00€ i obuhvataju monitoring uticaja rada deponije na životnu sredinu, geodetskim radovima na deponiji, održavanje opreme, poštanske troškove, troškovi oglasa za tendere i drugi oglasi, pomoći zaposlenima i sl.

III Finansijski , neposlovni i vanredni rashodi su planirani u iznosu od 30.000,00€ ,a uključuju sredstva predviđena za rješavanje stambenih pitanja radnika.

IV Društvo planira dobit u 2023.godini u iznosu od 75.000,00€.

IX PRAVCI BUDUĆIH DJELOVANJA - MISIJA, VIZIJA I CILJEVI

Rad preduzeća "Možura" DOO, se prije svega odnosi na zaštitu životne sredine i prostora pravilnim i kontrolisanjem odlaganjem otpada, uz poštovanje svih propisa koji su usklađeni sa zakonima i tekovinama Evropske unije o očuvanju okoline.

Menadžment preduzeća i svi zaposleni, su u proteklim godinama ulagali značajne napore kako bi deponija radila i razvijala se u pravcima, koji za cilj imaju kvalitetnije procese rada i bolje zbrinjavanje otpada.

Usled povećanja cijena naftnih derivata na tržištu, a s obzirom na činjenicu da najveći troškovi za rad na deponiji upravo predstavlja angažovanje teških mašina- kompaktora,

bagera, buldozera i drugih, ozbiljno se nameće pitanje povećanja cijena usluga deponovanja otpada.

Podsjećanja radi, na deponiji „Možura“ cijena deponovanja otpada za Opštine osnivače je 10€/toni dok je za druge Opštine i treća lica 20€/toni. Uporedbe radi cijena za tonu deponovanog otpada u Rijeci (Hrvatska) iznosi 124€.

Pravilnim odlaganjem i tretmanom otpada, koji se odlaže na deponiji “Možura”, anuliraju se moguće posledice od zagađenja vazduha, voda i okolnog zemljišta a sve u skladu sa zakonom predviđenim referentnim vrijednostima.

U 2023. godini nastavićemo sa realizacijom važnog ekološkog projekta za naše Društvo, grad i Državu, koji se odnosi na izgradnju postrojenja za dobijanje električne energije iz otpada a čija vrijednost je preko 1,2 miliona eura.

Realizacijom ovog projekta, za koji očekujemo da bude završen u prvom kvartalu 2024. godine, deponija Možura će biti prva na ovom dijelu Balkana koja će imati energanu za dobijanje električne energije iz otpada.

Upoznavanje sa načinima i tehnologijama rada drugih razvijenijih deponija, predstavlja dodatni podstrek za dalji razvoj, primjenu novih i unapređivanje postojećih metoda rada.

Menadžement preduzeća u 2023. godini planira nastavak usavršavanja znanja zaposlenih, posebno u dijelu rada energane čiju izgradnju planiramo, za šta će nam poslužiti iskustva zemalja iz Evrope, kao što je i do sada bio slučaj.

Zahvaljujući dobroj saradnji sa menadžmentima preduzeća koji se bave pitanjem optada iz Hrvatske i Slovenije, zalagaćemo se da naši zaposleni dodatno unaprijede znanja u dijelu pravilnog tretmana otpada i svih drugih komponenata vezanih za ovu djelatnost.

Misija poslovanja preduzeća će kako u 2023. godini, tako i narednim godinama biti zaštita životne sredine i stvaranje zdravijeg životnog okruženja, kroz savremen ekološki tretman otpada i budući razvoj kroz realizovanje novih djelatnosti a prije svega se misli na pravilnu selekciju otpada i dobijanje električne energije iz energije biogasa .

Ukoliko budu održavani domaći i međunarodni skupovi i sajmovi na temu ekologije, zaštite životne sredine, tretmana otpada, Možura će uzeti učešće kako bi se usavršila znanja zaposlenih, sa ciljem kvalitetnijeg rada i poslovanja deponije u narednim godinama.

Kako bi realizacija planiranih projekata bila moguća, neophodno je pristupiti aktivnostima na izmjeni urbanističkog projekta- Međuopštinska sanitarna deponija Možura i stvoriti planski osnov za dalju realizaciju planiranih sadržaja. Urbanističkim projektom, koji je trenutno na snazi, nisu obuhvaćeni objekti i postrojenja čija realizacija je planirana kako u 2023. godini tako i u narednim godinama razvoja preduzeća.

U toku 2022. godine ulagani su veliki napor da se u dogovoru sa nadležnim ministarstvom izmijeni Urbanistički projekat, kako bismo bili u prilici da realizujemo važne projekte za grad i državu, međutim od nadležnog ministarstva nije bilo dovoljno razumijevanja za realizaciju ovog važnog pitanja.

Poseban akcenat biće stavljen na izradu projektne dokumentacije i saradnju sa međunarodnim institucijama u cilju dobijanja finansijske podrške za dalji razvoj preduzeća. Društvo će aplicirati posredno ili neposredno kod raznih inostranih i domaćih fondova, kako bi se obezbijedila podrška za dalji razvoj.

Zahvaljujući dobroj saradnji sa Eko fondom, čiji predstavnici su prepoznali naše dobre namjere za dalji razvoj djelatnosti i očuvanje životne sredine, u novembra mjeseca 2022. godine dobili smo priliku da apliciramo za bezpovratna sredstva u iznosu od preko 600.000€ ili 50% vrijednosti projekta izgradnje energane na Možuri.

Društvo će 2023. godini uložiti dodatne napore kako bi se regulisalo pitanje administrativnih kapaciteta za kojima postoje objektivne potrebe, s obzirom na činjenicu da su trenutne prostorije koje društvo koristi cca 45m².

Zamisao menadžmenta Možure je da se dobrom kampanjom u saradnji sa građanima, kao kranjim korisnicima poveća nivo ekološke svijesti i u nekom narednom periodu stvore preduslovi i mogućnosti da se u Crnoj Gori na ozbiljniji način pristupi selekciji i reciklaži otpada na osnovu iskustva koja su primjenjena u zemljama u okruženju.

Cilj poslovanja Možure, je da nastavi sa dobrim dugogodišnjim radom kada je riječ o tretmanu otpada, unaprijedi poslovanje, proširi djelatnosti kojima se bavi i ostane jedna od najpređenih deponija u Evropi.

X ZAKLJUČAK

Društvo će u i 2023. godini, nastaviti sa povjerenim poslovima koji se odnose na pravilan, sanitarno ispravan i prije svega ekološki tretman odlaganja komunalnog otpada, adekvatnim zbrinjavanjem u sanitarnim kadama.

Planom javnih nabavki za 2023. godinu, jasno su definisane i sistematizovane sve potrebe Društva za uspješno poslovanje u 2023. godini.

Akcenat će biti stavljen na daljem, ubrzanom razvoju kapaciteta preduzeća, realizaciji započetih projekata, aktivnostima na proširenju prostornih kapaciteta preduzeća, kao i nastavku uspješnog poslovanja. Biće preuzeti svi koraci koji se odnose na realizaciju prvenstveno razvojnih projekata.

Pored ambicija menadžmenta, koje se odnose na razvoj, aktivnosti će biti usmjerene i na regulisanje duga od matičnih preduzeća, nastavku kontinuirane saradnje sa nadležnim Ministarstvom i Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Eko fondom i drugim nevladinim organizacijama, inostranim partnerima, građanima i svim zainteresovanim subjektima i pojedincima, koji za cilj imaju podizanje svijesti o važnosti zaštite životne sredine.

Izvršni direktor
Senad Arabelović